УДК 94 (477) «19»

Віталій Іванчівський

ПОЧАТОК ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ОУН: ПЕРШИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

У сучасний період розвитку незалежної України ведеться гостра полеміка стосовно ідеології Організації Українських націоналістів. Однією з ключових проблем, яка активно дискутується істориками, є ті історичні умови, за яких почала формуватись ідеологія ОУН та що спонукало її формування. У цьому і полягає актуальність теми дослідження.

У сучасній українській історіографії можна спостерігати три підходи до висвітлення ідеології ОУН: 1-й, негативний, який має радянські традиції, що характеризували ідеологію ОУН як різновид націонал-фашизму; 2-й, апологетичний, який дотримується думки, що ідеологія виникла як самобутнє явище, яке витікало з задач національно-визвольних змагань за незалежність України у 1920-30-ті рр.; 3-й, представники якого вважають, що український націоналізм має спільні риси з італійським фашизмом і німецьким націонал-соціалізмом (радикальні й екстремістські методи боротьби). Автор дотримується третього підходу у вивченні проблеми.

Метою статті є дослідження умов, за яких почала формуватись ідеологія ОУН і характеристика ролі та впливу ідей, що були сформовані на І-му Конгресі українських націоналістів на еволюцію націоналістичних поглядів.

Початок формування ідеології ОУН відноситься до 1928 року, коли у Відні проходив І Конгрес українських націоналістів з 28 січня до 3 лютого. На конференції виступили Дмитро Андрієвський та Юліан Вассіян [4, с.17].

Дмитро Андрієвський був активним учасником Української революції 1917-1921 рр. З 1927 р. почав працювати в ідеологічній комісії Конгресу Українських Націоналістів. У своєму виступі на І-му Конгресі він дотримувався думки про важливість ідеології, яка є для суспільства певною системою цінностей, системою координат, що визначає відношення людини до навколишнього світу. Д. Андрієвський звертав увагу на молодь майбутньої незалежної країни та доводив необхідність формування принципово нової ідеології для населення, котра сформує певні ідеали. «Для нашого українського покоління таким ідеалом є Велика, Самостійна, Соборна Українська нація. Бо ж власне нація є одним з органічних явищ. За своїм положенням, традиціями та природними даними Україна призначена для великої ролі в Європі та цілому світі» [1, с.48]. Далі мова йде про необхідність «сильної одноособової влади», яка візьме на себе тягар боротьби народу за Соборну Україну проти її одвічних ворогів – Московії та Польщі: «щодо міжнародної політики, то історична трагедія України, затисненої у кліщах Москва-Варшава, мусить знайти зрештою свою розв'язку, й то так, що борючись проти натиску чи за визволення з-під оних» [1, с.50].

Аналізуючи думки Д. Андрієвського, можна дійти висновку, що він мало розумівся на особливостях проведення внутрішньої політики у країні та не розумів історичного досвіду європейської політичної традиції. Говорячи про Україну, автор у першу чергу цікавився Західною Україною, він не мав жодних знань про Радянську Україну. Він зовсім не знав досягнень Радянської України у сфері культури, освіти, мистецтва. Окрім цього, його уява про національну українську державу носила більше утопічний характер, ніж можливість реальних перетворень. Даючи оцінку природним багатствам українських земель, Д. Андрієвський не мав жодної ідеї про їх раціональне використання.

Таким чином, тези Д. Андрієвського про ідеологію ОУН – це невміла конструкція дилетанта, типового представника неосвіченого міщанина-галичанина, котрий слабо знайомий з традицією європейських мислителів і високоосвічених істориків і діячів науки.

Ідеї Д. Андрієвського на Конгресі українських націоналістів продовжив та доповнив Ю. Вассіян, якого у 1934 р. обрали ідеологічним референтом ПУН (Провід українських націоналістів), мав науковий ступінь доктора філософських наук. На конгресі він зачитав реферат на тему «Ідеологічні основи українського націоналізму», який почав словами: «Українці – велика нація, а на землі українській б'ють численні джерела будучого народного багатства. Наш народ постійно принижували та намагались зламати культурну незалежність та самобутність, що приводило до поступового винищування фізичних сил нації» [2, с.3]. Наступні строки свідчать про закликання до відкритої збройної боротьби: «Ми повинні запровадити культ війни, мілітаризацію національного духу» [2, с.17]. Основна думка реферату зводилася до підготовки національної революції та розбудови української держави. На думку Ю. Вассіяна, українська нація не може існувати без пошуку ворогів українського народу, які «тільки й думають, як ефективніше знищити український етнос» [2, с.74].

Після проведення Першого Конгресу ОУН видала три ідеологічні документи: 1) «декалог» (10 заповідей націоналіста, підготував Степан Ленкавський); 2) «12 прикмет характеру українського націоналіста» (О. Мащак); 3) «44 правила життя українського націоналіста» (Г. Коссак). Кожен документ формував фанатизм і ненависть до «ворогів нації».

Окрім теоретичних розробок українського націоналізму, на Конгресі ОУН представили свої реферати Є. Коновалець «Сучасне положення на українських землях»; М. Капустянський «Військова політика України»; Л. Костарів «Проблема морської оборони України»; Я. Герасимович «До морської політики України». Таким чином, були сформовані перші ази української воєнної доктрини та створена військова комісія, до якої входили: генерал М. Капустянський, полковник Є. Коновалець, М. Сціборський, К. Плохий і сотники Т. Пасічник-Тарнавський [5, с.76-77].

За короткий час комісія розробила засади військово-ідеологічної політики ОУН, які зводились до наступних пунктів:

1. Українська військова сила розвивається поступово, форма її організації змінюється у залежності від політичного стану (еволюційний ланцюг політичного стану має наступний вигляд, згідно з рішенням Конгресу ОУН: ворожа займанщина, національна революція, державне закріплення).
2. В умовах ворожої займанщини ведеться активна підготовка народних мас до збройного протистояння. Особлива увага приділяється підготовці провідників та організаторів.
3. Військова сила має підтримуватись народними масами, які готові «уперто» та «завзято» боротися за свої права. Тільки за рахунок такої політики українські землі здобудуть незалежність.
4. Оборонну функцію упорядкованої держави виконує регулярна, єдина, надкласова армія, формування якої починається одразу після здобуття територіальної незалежності на підставах загальної військової повинності [6, с.53].

Регулярна армія створюється для всебічного захисту держави та життєвих інтересів населення та будується на таких принципах:

1. Базування на сучасних досягненнях науки та досвіду.
2. Регулярна арміє обов'язково має формуватись з урахуванням національних особливостей українського народу (національних традицій, кількості населення, економічного стану).
3. Мілітаризації підлягає все населення для «рішучої боротьби».

Навесні 1929 р. у Празі відбулась наступна військово-ідеологічна конференція старшин, де були присутні генерал М. Капустянський, полковники Є. Коновалець, А. Мельник, Р. Сушко, сотники О. Сеник, Р. Ярий. На порядку денному розглядали питання масового військового вишкілу та шляхи поширення ідеології українського націоналізму серед військових кадрів і населення. У результаті було прийнято рішення видавати журнал «Військовий Вісник» і створено три військових центри: Париж (на чолі генерал М. Капустянський), Голландія (полковник В. Колосовський – колишній аташе УНР у

Франції) та Відень (полковник Р. Сушко). Паризькому центру відводилася керівна роль серед всіх осередків, який мав розробляти плани військових дій, координувати науково-дослідну та військову літературу у правильне ідеологічне русло, а також налагоджувати зв'язки з подібними організаціями на рідних землях [5, с.70].

Такі ідеологічні та структурні особливості формування українських військових сил дають підстави стверджувати, що керівники українського націоналістичного руху поставили перед собою мету створити мілітаризовану державу із загальною військовою повинністю на засадах чіткої структуризації, надкласовості та нетерпимості до «ворогів української нації».

Слід відмітити, що формування ідеології ОУН у кінці 1920-х рр. пов'язане із врахуванням міжнародної ситуації. Так, ще навесні 1929 р., під час перебування у США, Є. Коновалець наголошував про неминучість Другої світової війни, до якої український народ «…мусить бути відповідно приготований» [4, с.56]. На думку Є. Коновальця, етнічним українцям вже потрібно починати консолідуватися для священної місії, яка випала на долю українського народу. Схожої позиції дотримувався і генерал М. Капустянський, який ще на початку 1930-х рр. вдало виклав на папері плани Москви та Берліну у майбутній війні та спрогнозував швидке падіння Польщі, внаслідок чого Україна без особливих проблем здобуде незалежність завдяки революційно-визвольній війні.

Готуючись до майбутньої війни, члени ОУН на Конгресі українських націоналістів розробили ідеологічну програму революції. Зокрема, Ю. Вассіян стверджував, що українська революція – це «історична місія українського народу» [3, с.36]. Окрім цього, він зазивав до розпалення полум'я революції та поширення його до більш слабких народів Сходу Європи, які мають приєднатися до українського революційного руху та разом здобувати незалежність і приймати активну участь у формуванні політичної сили нової Європи. До основних ворогів Д. Андрієвський та Ю. Вассіян відносили Росію та Польщу – історичних сусідів України. На їх думку, Друга світова війна – це можливість для України здобути незалежність та раз і назавжди завершити з хитанням між Заходом і Сходом. Теоретики українського націоналізму відводили особливе місце для українського народу на новій політичній карті Європи – Україна очолюватиме всі поневолені Москвою народи [3, с.54].

Таким чином, український націоналізм почав формуватись на Першому Конгресі ОУН у 1929 р., першими теоретиками якого були Д. Андрієвський та Ю. Вассіян. Їхньому перу належать заклики до боротьби з Москвою та Польщею на засадах ненависті та боротьби за здобуття незалежності Україною. Зокрема, Ю. Вассіян закликав до мілітаризації національного господарства, запровадження культу війни проти «ворогів українського народу».

На Першому Конгресі українських націоналістів значна увага приділялася також військово-ідеологічній підготовці населення, яка зводилася до пропагування партизанської війни та союзу з нацистською Німеччиною, яка розцінювалась як реальний союзник у боротьбі проти Москви.

Отже, ідеологія ОУН почала формуватись у 1929 р. у проміжний період між дома світовими війнами в умовах невирішених питань Першої Світової війни та поразки українських визвольних змагань у 1917-1921-х рр.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрієвський Д. До ідеологічно-статутарної підготовки Організації Українських націоналістів / Д. Андрієвський // Конгрес Українських Націоналістів 1929 р. – 276 с.
2. Вассиян Ю. До головних засад націоналізму / Ю. Вассиян // Націоналізм: антологія. – К., 2000. – 185 с.
3. Вассиян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму / Ю. Вассиян // Конгрес Українських Націоналістів 1929 р. – 68 с.
4. Касьянов Г.В. Ідеологія українських націоналістів / Г.В. Касьянов // Організація Українських націоналістів і Українська повстанська армія Історичні нариси / НАН України; Інститут історії України / С.В. Кульчицький (відп. ред.) – К.: Наукова думка, 2005. – 478 с.
5. Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920-1939. – 3-тє вид., доп. / П. Мірчук. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – 1009 с.
6. Подоляк М. Суспільний зміст націоналізму / М. Подоляк. // На службі нації, Альманах. – Париж, 1938. – 247 с.

Іванчівський Віталій ***Початок формування ідеології ОУН: Перший Конгрес українських націоналістів***

У статті проаналізовано еволюцію ідеології ОУН на перших етапах її формування і досліджена позиція Д. Андрієвського та Ю. Вассияна щодо українського націоналізму, а також висвітлено військово-ідеологічні засади, сформовані на І Конгресі ОУН.

Ключові слова: *ідеологія, націоналізм, фашизм, ОУН*

Иванчивский Виталий ***Начало формирования идеологии ОУН: Первый Конгресс украинских националистов***

В статье проанализировано эволюцию идеологии ОУН на первых этапах ее формирования и исследована позиция Д. Андриевского и Ю. Вассияна относительно украинского национализму, а также освещены военно-идеологические основы, сформированные на I Конгрессе ОУН.

Ключевые слова: *идеология, национализм, фашизм, ОУН*

Ivanchivskiy Vitaliy ***The beginning of the formation of the ideology of OUN***: ***First Congress of Ukrainian Nationalists***

The article analyzes the evolution of the ideology of OUN in the early stages of its formation and position of studied D. Andrievskiy and J. Vassiyana relatively Ukrainian nationalism and highlights the military and ideological foundations formed on Congress and UNO.

Keywords: *ideology, nationalism, fascism, OUN*

Рецензенти:
Котляр Ю.В., д.і.н., професор
Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 01.07.2014 р.